

FØKUS

FORUM FOR KVINNER OG
UTVIKLINGSPØRSMÅL

FEMISID: NÅR KVINNER BLIR DREPT

www.16days.no

**Analysen er støttet av Norad og utarbeidet av
Julie Falck Husum og Aleksandar Rakanovic Storøy**

Innhold

Femisid: når kvinner blir drept	4
Innsatsen til latinamerikanske kvinnebevegelser.....	4
Ulike typer femisid	5
Intime femisid/partnerdrap	5
Femisid relatert til kulturelle praksiser.....	6
Æresdrap	6
Femisid relatert til medgift	6
Femisid relatert til preferanse for sønner.....	6
Ikke-intime femisid.....	6
Femisid i væpnet konflikt	6
Rasistisk femisid, og femisid relatert til etnisk tilhørighet	6
Femisid relatert til seksuell orientering eller kjønnsidentitet.....	7
Femisid relatert til menneskehandel	7
Femisid relatert til sexarbeid	7
Femisid relatert til kjønnslemlestelse	7
Femisid på agendaen	7
Hva gjør norske myndigheter?	8
Internasjonale forpliktelser.....	8
Eksempler på regionale rammeverk.....	8
Nasjonale handlingsplaner	9
Mange lovnader, men manglende innsats	10

Femisid: når kvinner blir drept

Visste du at 1 av 3 kvinner opplever fysisk og/eller seksuell vold i løpet av livet? Det er 736 millioner kvinner¹. Vold mot kvinner omfatter fysisk vold, psykisk vold, seksualisert vold og voldtekt. Helt ytterst på spekteret finner vi femisid. Femisid er den mest ekstreme formen for vold mot kvinner, og defineres som drap på kvinner fordi de er kvinner².

Vold mot kvinner er et strukturelt problem og et uttrykk for skjeve maktbalanser mellom kvinner og menn. Diskriminerende lover, mangel på likestilling, og sosiale og kulturelle normer, holdninger og praksiser skaper og opprettholder urettferdige maktstrukturer. For å stoppe femisid spesielt og vold mot kvinner generelt, må problemet tas ved roten. Det krever økt innsats i arbeidet med å nå bærekraftsmål 5: oppnå likestilling og styrke kvinner og jenters stilling i samfunnet.

Innsatsen til latinamerikanske kvinnebevegelser

Alle har rett til å leve et fritt liv uten vold og diskriminering. At kvinner blir drept på bakgrunn av kjønn, er et grovt brudd på menneskerettighetene. Likevel er femisid et relativt ukjent begrep for de fleste. Et søk på det fornorskede femisid generer per i dag ingen treff på Google, omtales ikke i norske aviser eller andre medier, og brukes ikke av politikere. Begrepet femicide ble først introdusert av den feministiske forfatteren og aktivisten Diana Russel for Den internasjonale domstolen for forbrytelser mot kvinner i 1976³. Russel mente det var helt nødvendig med et begrep som skilte drap på kvinner fordi de er kvinner fra det kjønnsnøytrale homicide. For å kunne bekjempe problemet må man først kunne navngi det. I nyere tid er det latinamerikanske kvinnebevegelser i samarbeid med latinamerikanske medier som for alvor har satt begrepet på dagsorden - som en reaksjon på femisidbølgen som har herjet i Latin-Amerika de siste tiårene. I latinamerikanske land er det ofte vanlig å skille mellom spanske femicidio og feminicidio⁴. Femicidio tilsvarer engelske femicide og definisjonen «kvinner som

blir drept fordi de er kvinner». Femicidio omfatter også stater og myndigheters ansvar, og ofte mangel på handling, når det gjelder femisid.

Det blir mer og mer vanlig for land rundt om i verden å skille kjønnsbasert vold fra andre typer vold. Likevel er det få land utenfor Latin-Amerika, og ingen i Europa, som inkluderer begrepet femisid i lovgivning eller rettslig sammenheng. Her er Latin-Amerika er en foregangsregion: 18 latinamerikanske land har lover som definerer femisid⁵. Blant dem er Guatemala, som i 2008 vedtok en lov som offisielt anerkjenner femisid som en straffbar kriminell handling⁶. Loven var en viktig seier for guatemalanske kvinneaktivister og et steg i riktig retning for å bekjempe straffefrihet i saker som involverer femisid. Likevel er forekomsten av femisid i Guatemala blant de høyeste i verden. Fra januar til april i år ble det rapportert 160 tilfeller av femisid, og mer enn 20 000 klager relatert til vold⁷. Hver dag drepes i snitt 10 kvinner i Mexico⁸. I 2020 var det rapportert 939 femisid⁹, men det antas å være store mørketall. En sak som har fått bred mediedekning og nasjonal oppmerksomhet i Mexico er femisidet på UPAEP-studenten Mara Fernanda. I 2018 ble 19-år gamle Mara drept av Cabify-sjåføren hun trodde skulle frakte henne trygt hjem fra en tur på byen¹⁰. Hendelsen rystet landet, men saken til Mara er ikke unik, den ble bare tilfeldigvis fanget opp av mediene. I februar i år ble 18-år gamle Ursula Bahillo funnet brutalt knivdrept i hjembyen Rojas i Argentina¹¹. Gjerningspersonen var kjæresten, politimannen Matias Ezequiel Martinez, som hun i forkant av drapet hadde forsøkt å skaffe besøksforbud mot. Etter en lang periode med særlig høye statistikker på vold mot kvinner, utløste femisidet på Ursula en aktivismeølge i Argentina. Tusenvis av kvinner strømmet til gatene under slagordet #NiUnaMenos (ikke én mindre). #NiUnaMenos har spredd seg over hele Latin-Amerika og er et eksempel på hvordan aktivisme har satt femisid på agendaen.

1) <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures#notes>

2) https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf

3) <https://www.femicideincanada.ca/about/history>

4) <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1715>

5) <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1715>

6) https://www.ghrc-usa.org/Publications/Femicide_Law_ProgressAgainstImpunity.pdf

7) <https://www.dw.com/en/in-guatemala-women-fear-for-their-lives/a-57397987>

8) <https://www.amnestyusa.org/wp-content/uploads/2021/09/Report-English.pdf>

9) <https://www.statista.com/statistics/827142/number-femicide-victims-mexico/>

10) <https://www.elsoldepuebla.com.mx/policiaca/tres-anos-sin-justicia-para-mara-fernanda-la-estudiante-de-upaep-asesinada-camino-a-casa-puebla-homicidio-femicidio-asesinato-ricardo-alexis-torres-mayorazgo-the-bronx-san-andres-cholula-5730781.html>

11) <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/24/rage-boils-over-amid-argentinans-unrelenting-femicide-crisis>

Ulike typer femisid

Femisid er et globalt samfunnsproblem og kjenner ingen landegrenser, men noen grupper er mer sårbare enn andre. Kvinner i utviklingsland, urfolkskvinner, transkvinner, kvinner på flukt, og kvinner med funksjonsnedsettelse er blant de mest utsatte. Noen steder er kvinnelig menneskerettighetsforkjemper det farligste man kan være. Femisid preges av sosiokulturell kontekst og kan derfor opptre i ulike former i forskjellige deler av verden.

Intime femisid/partnerdrap

Av femisid er partnerdrap det vanligste. I 35 prosent¹² av alle drap på kvinner globalt er en nåværende eller tidligere partner gjerningspersonen, og ofte har kvinnen levd i et voldelig forhold over lengre tid. En norsk studie gjort av Oslo Universitetssykehus fra 2015, viser at i 7 av 10¹³ tilfeller av intimt partnerdrap var offeret utsatt for vold i forkant av drapet. 1 av 5 tilfeller hadde en forhistorie med mer enn fem voldshendelser. Statistikken viser at gjentakende vold ofte er et forstadium til femisid. Voldshistorikk i parforhold kan varsle en potensiell tragedie før den faktisk inntreffer.

Under Covid-19 pandemien har vold mot kvinner økt betraktelig som følge av økonomisk usikkerhet, restriksjoner, og nedstenging. Kvinner som utsettes for fysisk og/eller seksuell partnervold, må isolere seg med overgriperen sin, med få eller ingen muligheter til å oppsøke hjelp. I Argentina opplevde man den største femisidbølgen på 10 år under lockdown i fjor, med 120 tilfeller fra januar til april¹⁴. I Colombias hovedstad Bogota steg antall oppringninger til politiets nødtelefon for vold mot kvinner med 225 prosent i perioden mars-mai 2020¹⁵. Den gradvise gjenåpningen av samfunnet har i sin tur utløst en ny voldsbølge. Overgripere føler at de mister kontrollen de hadde over partneren sin under nedstengingen og reagerer i større grad med dødelig vold. I Sverige ble fem kvinner drept på tre uker i år, og i Spania er det i snitt blitt drept én kvinne hver tredje dag siden gjenåpningen i mai¹⁶.

Intime partnerdrap forekommer også i Norge. Kripodrapsoversikt for 2020 viser at 89 prosent av gjerningspersonene var menn¹⁷. 48 prosent av ofrene var kvinner, og av disse var 36 prosent drept av en nåværende eller tidligere ektefelle eller kjæreste. Senest i september i år ble en 23-år gammel kvinnelig student i Bergen knivstukket til døde av sin 29-år gamle kjæreste. I mange land rapporteres det hverken om forholdet mellom gjerningspersonen og offeret, eller motivene bak drapet. Det er problematisk, men ikke uvanlig, at de underliggende kjønnsstrukturene i drap på kvinner blir feiltolket eller usynliggjort. Skal vi bekjempe femisid, er det helt avgjørende å først kunne gjenkjenne det. I en rapport fra 2015 melder FNs spesialrapportør på vold mot kvinner tydelig i fra om at forskning på femisid må prioriteres og ytterligere data samles inn¹⁸.

Femisid relatert til kulturelle praksiser

Æresdrap

Ikke alle kvinner er trygge hos sin egen familie. Femisid faller inn under kategorien «æresdrap» når en kvinne eller jente blir drept av et eller flere familiemedlemmer for en faktisk eller antatt seksuell handling eller annen normoverskridende oppførsel¹⁹. I mange tilfeller ser gjerningspersonen drap som en måte å beskytte familiens ære på, følge tradisjon, kulturelle praksiser eller feiltolkede religiøse krav.

Ifølge WHO er det estimert 5000 tilfeller av æresdrap hvert år²⁰. Æresdrap skjer hovedsakelig i deler av Midtøsten og Sør-Asia, men kan også forekomme i migrant-samfunn rundt om i verden. Studier fra Sverige og Storbritannia viser at æresdrap ofte kategoriseres som «kulturelle tradisjoner» istedenfor ekstreme former for vold mot kvinner. Når kjønnsperspektivet mangler i etterforskning og straffeforfølgelse av drap på kvinner, er det vanskelig å forebygge og hindre femisid.

12) https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf

13) https://sifer.no/wp-content/uploads/2021/01/Partnerdrap_2020_22.12.20_godkjent.pdf

14) <https://www.statista.com/statistics/1102269/argentina-number-femicides-month/>

15) <https://www.aljazeera.com/features/2020/4/20/violence-against-women-up-amid-latin-america-covid-19-lockdowns>

16) <https://forskning.no/kriminalitet-ntb-vold/gjenapning-har-fort-til-mer-vold-mot-kvinner/1891186>

17) <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/drap/drapsoversikt-2020-.pdf>

18) <https://undocs.org/A/71/398>

19) https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf

20) https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf

Femisid relatert til medgift

Noen steder drepes nygifte kvinner som følge av konflikter eller disputer relatert til medgift, som for eksempel for lite medgift til svigerfamilien. Denne typen femisid er vanligst i områder på det indiske subkontinentet, i India, Pakistan, Bangladesh, Nepal, og Sri Lanka. Det er estimert at så mange som 25 000 kvinner blir drept eller lemlestet årlig som følge av konflikter relatert til medgift²¹.

Femisid relatert til preferanse for sønner

Noen steder i verden fører preferanse for sønner til femisid på jentefostre eller små jentebarn. Preferanse for sønner er vanligst i Sør- og Øst-Asia, særlig Kina og India, og kommer gjerne til uttrykk gjennom disproporsjonal fordeling av menn og kvinner i befolkningen. Årsakene er ofte økonomiske, men bygger på strukturelle ulikheter og kulturelle normer og praksiser. I noen samfunn anses sønner som mer økonomisk innbringende fordi menn tjener mer og kan ta vare på foreldrene sine når de blir gamle. Jenter har oftere ansvar for ulønnet arbeid i hjemmet, tjener mindre, og flytter fra familien sin når de gifter seg. I forbindelse med giftemål er det ikke alltid familien har råd til å betale den påkrevde medgiften til svigerfamilien.

Ikke-intime femisid

Ikke-intime femisid involverer kvinner som blir drept av andre enn sin intime partner, som familiemedlemmer, bekjente, eller fremmede. Ikke-intim femisid kan ramme tilfeldig, men kan også være systematisk.

Femisid i væpnet konflikt

Vold mot kvinner, særlig seksuell vold, brukes strategisk som våpen i væpnet konflikt for å ramme kvinner spesielt, eller samfunnet de tilhører. Under folkemordet i Rwanda ble mellom 250 000 og 500 000 kvinner voldtatt i løpet av tre måneder²². I borgerkrigen i Syria har tusenvis av Yazidi-kvinner blitt kidnappet, voldtatt og drept av den islamske staten²³. Ofte overlapper flere typer vold, for eksempel i situasjoner der kvinner først blir utsatt for vold og seksuelt misbruk for deretter å bli drept. Død som følge av seksuell vold er også femisid, uavhengig av om det er et forsettlig eller ikke-forsettlig drap.

Rasistisk femisid, og femisid relatert til etnisk tilhørighet

Femisid brukes noen ganger som et uttrykk for hat eller avvisning mot en kvinnes etnisitet, hudfarge, eller nasjonalitet. Systematisk kidnapping og drap på urfolkskvinner i Canada er et av mange eksempler på femisid relatert til etnisitet²⁴. Det er også drapene på over 400 kvinner i byen Ciudad Juárez, på grensen mellom Mexico og USA²⁵. Enkeltindivider rammes tilfeldig, samtidig som drapene er betinget kjønn i kombinasjon med etnisk tilhørighet. I Brasil gjør underliggende rasistiske og sexistiske holdninger afro-brasilianske kvinner spesielt utsatt for femisid²⁶.

Femisid relatert til seksuell orientering eller kjønnsidentitet

50 prosent av alle transpersoner har opplevd seksuell vold i løpet av livet²⁷. I noen tilfeller er femisid et uttrykk for avvisning eller hat mot kvinners seksuelle orientering eller kjønnsidentitet. Det er ikke uvanlig at seksuell vold følger denne typen femisid. Dersom gjerningspersonen er av den oppfatning at offeret har brutt de tradisjonelle seksuelle normene eller kjønnsnormene, kan seksuell vold brukes som et våpen for å gjenvinne en følelse av makt og kontroll²⁸.

Femisid relatert til menneskehandel

Kvinner og jenter utgjør 71 prosent²⁹ av alle ofre for menneskehandel i verden, og 93 prosent³⁰ av alle ofre for menneskehandel i Europa. Femisid relatert til menneskehandel involverer kvinner som blir drept i rekruttering, transporter, eller mottak av mennesker gjennom bruk av makt, tvang og trusler. Kvinnelige ofre for menneskehandel rammes uforholdsmessig av seksuell utnyttelse og tvungen prostitusjon. I tillegg har kvinner større risiko for å dø som følge av vold eller andre hendelser knyttet til den allerede grusomme situasjonen de er i.

Femisid relatert til sexarbeid

Vold avledet fra stigma, misogyni, og sexismen rammer en stor andel kvinner involvert i sexarbeid og prostitusjon, og kan i mange tilfeller få fatale konsekvenser³¹. Studier

21) https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf

22) <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/3F71081FF391653DC1256C69003170E9-unicef-WomenWarPeace.pdf>

23) <https://globaljusticecenter.net/files/docs/usts/USTS%20Full%20Report%20-%20FINAL%201.6.17.pdf>

24) <https://www.femicideinacanada.ca/about/types>

25) <http://eprints.lse.ac.uk/88766/1/latamcaribbean-2018-02-15-femicide-in-ciudad-juarez-is-enabled-by-the.pdf>

26) <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/17005/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

27) <https://transequality.org/sites/default/files/docs/usts/USTS%20Full%20Report%20-%20FINAL%201.6.17.pdf>

28) https://repository.asu.edu/attachments/56451/content/Schepel_asu_0010N_10422.pdf

28) https://repository.asu.edu/attachments/56451/content/Schepel_asu_0010N_10422.pdf

29) http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77394/WHO_RHR_12.42_eng.pdf?sequence=1

30) <http://www.atina.org.rs/en/trafficking-and-femicide-ultimate-forms-violence-against-women>

31) https://www.who.int/hiv/pub/sti/sex_worker_implementation/swit_chpt2.pdf

viser at sexarbeidere har mellom 45 til 75 prosent sjanse for å oppleve vold i løpet av livet³². Ofte tilhører kvinnelige sexarbeidere flere sårbare grupper samtidig. Sexarbeidere som også er migranter og/eller transpersoner er særlig utsatte for vold og femisid, ofte som en konsekvens av at de bryter med det gjerningspersonen oppfatter som tradisjonelle kjønnsnormer. Strukturell diskriminering og mangel på sosial beskyttelse gjør det ofte vanskeligere for ofrene å oppsøke hjelp.

Femisid relatert til kjønnslemlestelse

Mer enn 3 millioner jenter står i fare for å bli utsatt for kjønnslemlestelse årlig³³. Kjønnslemlestelse involverer delvis eller fullstendig fjerning av og/eller skade på de ytre delene av det kvinnelige kjønnsorganet av ikke-medisinske årsaker. Praksisen er mest utbredt i de vestlige, østlige, og nord-østlige delene av Afrika, noen land i Midtøsten, og blant migranter fra disse områdene. Kjønnslemlestelse har ingen helsefordeler, men kan tvert imot medføre blødninger, infeksjoner, problemer med vannlating, komplikasjoner tilknyttet fødsel, og i ytterste konsekvens – død³⁴. Kjønnslemlestelse rammer hovedsakelig unge jenter og kvinner, og kjønnslemlestelse med døden til følge regnes derfor som femisid.

Femisid på agendaen

Vold mot kvinner er en global pandemi. Hvorfor er vi så raske med å finne en vaksine for Covid-19, men ikke for vold mot kvinner? Likestillingslandet Norge skal være et foregangsland i arbeidet for å fremme kvinners rettigheter. Dette er bra, men realiteten er likevel at vi ikke holder mål. I 2020 var støtten til kvinners likestillingsorganisasjoner på 342 millioner kroner³⁵. Dette er en nedgang på 55 millioner kroner fra 2019, og dermed ikke i tråd med løftene om at likestillingsperspektivet skal gjennomføre norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Norske myndigheter må intensivere innsatsen for å bekjempe vold mot kvinner generelt, og femisid spesielt. Å integrere begrepet «femisid» i norsk dagligtale og politikk er et godt sted å starte.

32) <https://swp.urbanjustice.org/wp-content/uploads/sites/14/2020/08/Fact-Sheet-Sexual-Violence-Against-Sex-Workers-1-1-1.pdf>

33) <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>

34) <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>

35) <https://www.bistandsaktuelt.no/arkiv-kommentarer/2021/fokus-tall-som-teller--applaus-og-overraskelse/>

Hva gjør norske myndigheter?

Norge har lenge profilert seg som et likestillingsland. Norsk politikk bærer et tydelig preg av ønsket om å ivareta og beskytte alle mennesker, uavhengig av kjønn, klasse eller etnisitet. Det er også et uttalt mål at likestilling skal ivaretas i alle ledd av utenriks- og utviklingspolitikk. Det er derfor på tide å se hva norske myndigheter gjør, og ikke minst er forpliktet til å gjøre, for å bekjempe og forhindre den mest ekstreme formen for kjønnsbasert vold.

Internasjonale forpliktelser

Norsk utviklingspolitikk tar utgangspunkt i de globale bærekraftsmålene som samtlige av FNs medlemsland ble enige om i 2015. Bærekraftsmålene fungerer som et globalt rammeverk for hvordan en skal oppnå bærekraftig utvikling, fred og en mer rettferdig verden innen 2030. Gjennom 17 hovedmål og 169 delmål tar man sikte på å ivareta behov og styrke rettigheter til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge for fremtidige generasjoner³⁶. Likestilling er denne gangen integrert med synlighet og indikatorer i alle målene. I bærekraftsmål nummer fem forplikter Norge seg til å oppnå likestilling på tvers av kjønn. Da FN i 2000 vedtok FNs Tusenårsmaal var ikke vold mot kvinner og jenter tydeliggjort eller synliggjort og manglet dermed en formell prioritering fra FNs medlemsland. Sammenhengen mellom kjønn, diskriminering og brudd på sosiale, kulturelle, økonomiske, politiske og sivile rettigheter er entydige, overveldende og universelle³⁷. Dette kommer frem av de ulike typene femisid, der dype røtter i ulikheter mellom kvinner og menn i samfunnet tydeliggjøres og opprettholdes i en kultur av toleranse og fornektelse. Det er derfor viktig å anerkjenne at kampen for å bekjempe kjønnsbasert vold og kjønnsmotiverte drap på jenter og kvinner er en del av den samme kampen for likestilling og like rettigheter mellom kvinner og menn.

Gjennom tilslutning til FN-konvensjonene knyttet til grunnleggende menneskerettigheter og tydelige forbud mot diskriminering, samt deltakelse i FN, Europarådet og andre internasjonale organer, forplikter Norge seg til å motarbeide diskriminering på grunnlag av kjønn³⁸.

Istanbulkonvensjonen, som Norge ratifiserte i 2017, er et eksempel på dette³⁹. Formålet med konvensjonen er å forebygge og bekjempe alle former for vold mot kvinner og vold i nære relasjoner⁴⁰. Den skal være forebyggende, gi beskyttelse til ofre for vold og sørge for straffeforfølgelse av overgripere. Dessuten erkjenner konvensjonen at vold mot kvinner er en krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter og en form for diskriminering⁴¹. Stater må dermed stå til ansvar dersom de ikke viser tilstrekkelig respons på slik vold. Konvensjonen viser dessuten til at kjønn også kan være sosialt konstruert. Det vil si at det erkjennes at kvinner og menn ikke bare er biologisk hun- og hankjønn, men at det også finnes en sosialt konstruert kjønnskategori som er med på å produsere og opprettholde stereotypiske rollemønstre og atferd, noe som igjen kan bidra til å gjøre vold mot kvinner akseptabel.

I en oppfølging av Beijing-deklarasjonen fra 1995, ble det i 2013 vedtatt en resolusjon om kjønnsrelaterte drap i generalforsamlingen⁴². FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) oppfordret den gang FNs medlemsland til å kategorisere femisid som en spesifikk kriminalitet som burde implementeres i lover slik at saker blir grundig etterforsket, gjerningsmenn stilt for retten og at ofre eller pårørende kan tilbys tilstrekkelig oppreisning⁴³.

Eksempler på regionale rammeverk

Siden Beijing-deklarasjonen i 1995 har vold mot kvinner blitt et tema som i økende grad har fordret oppmerksomhet og blitt satt på dagsorden internasjonalt, også innen regionale rammeverk. Dette er tydelig også i andre regioner enn i Europa. Maputo-protokollen fra 2003 er eksempel på et menneskerettighetsinstrument etablert av den Afrikanske Union for å beskytte og styrke jenters og kvinners rettigheter⁴⁴. Til tross for at den ikke nevner femisid spesifikt, forbyr protokollen all form for vold mot kvinner både i offentlig og privat sfære⁴⁵. Blant de 42 afrikanske landene som har ratifisert protokollen, kan Sør-Afrika regnes som et foregangsland i det fore-

36) https://snl.no/FNs_b%C3%A6rekraftsm%C3%A5l

37) <https://www.ilo.no/ombudet-og-samfunnet/ombudets-arbeid/vold-i-naere-relasjoner/>

38) <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/fn/innsikt/likestilling/id439433/>

39) <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=67777&dnid=1>

40) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-66-s-20162017/id2543782/>

41) <https://rm.coe.int/168047a36f>

42) https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2013/General_Assembly/A-RES-68-191.pdf

43) <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2013/5/un-women-calls-for-urgent-and-effective-action-against-femicide>

44) https://www.equalitynow.org/ratify_the_maputo_protocol

45) https://www.kit.nl/wp-content/uploads/2018/11/FINAL_RBH_Factsheets_GVAW_DIGITAL.pdf

byggende arbeidet mot femisid. I tillegg til å anerkjenne femisid som et utbredt problem i landet, opprettet myndighetene en egen 'femicide watch' på oppfordring fra FN i 2018, som den aller første på det afrikanske kontinentet⁴⁶. Initiativet går ut på å samle inn sammenlignbar data om femisid på nasjonalt, regionalt og globalt nivå. Data blir analysert fra et menneskerettighetsperspektiv av tverrfaglige nasjonale organer for å lettere kunne forhindre femisid i fremtiden og arbeide forebyggende med problematikken⁴⁷. Til sammenligning har ikke Norge opprettet et eget organ som overvåker kjønnsbasert vold og femisid⁴⁸.

I møtet med økende tilfeller av femisid i Latin-Amerika, ratifiserte samtlige land i det interamerikanske menneskerettighetssystemet konvensjonen Belém do Para i 1994 – en regionalt bindende avtale for å forhindre, straffe og utrydde vold mot kvinner⁴⁹. Her fokuserte man i all hovedsak på å endre nasjonale juridiske rammer, slik at vold i familie eller hjemmet kunne bli ansett som straffbart i en domstol. Erfaringene man gjorde seg utover 1990-tallet var imidlertid at faktorer som kjønnsnøytralt språk i lovgivning gjorde at man ikke nødvendigvis klarte å identifisere drap på kvinner som en spesifikk og distinkt form for vold mot kvinner⁵⁰. På 2000-tallet økte derfor ulike latinamerikanske land sitt engasjement på feltet. For å belyse og anerkjenne at drap på kvinner skjer fordi de er kvinner, har man i en oppfølging til selve konvensjonen opprettet en ekstern deklarasjon på femisid⁵¹. Dette har gjort at flere land i regionen har definert femisid som en straffbar handling i nasjonal straffelov, samtidig som de også er pålagt å tilrettelegge for spesifikke tiltak for å bekjempe de underliggende årsakene til femisid. Resultatet er at drap på kvinner som går innunder definisjonen femisid blir anerkjent som en alvorlig forbrytelse med høyere strafferammer. Dette kan på mange måter fungere avskrekkende, men understreker også de ekstreme konsekvensene femisid har for hele samfunn og for kvinner selv.

Nasjonale handlingsplaner

Handlingsplanen Frihet, makt og muligheter (2016-2021), som er forlenget ut 2021, legger rammer for Norges innsats på likestillingsfeltet internasjonalt. Sammen med Handlingsplanen for Kvinner, fred og sikkerhet (2019-

2022) og Strategien mot skadelige skikker (2019-2023), samt relevante stortingsmeldinger, utgjør dette de ledende søylene i norsk utenriks- og utviklingspolitikk for likestilling mellom kvinner og menn. I 2021 lanserte dessuten regjeringen Handlingsplanen Frihet fra vold (2021-2024). Handlingsplanen har et eget kapittel som setter søkelys på viktigheten av internasjonalt samarbeid rundt tematikken.

Frihet, makt og muligheter (2016-2021) følger opp tidligere stortingsmeldinger og tematiserer fem hovedsatsingsområder som skal sikre kvinner og jenter bedre tilgang på utdanning, full deltakelse i det politiske liv, fulle økonomiske rettigheter, avskaffelse av vold og skadelige skikker, samt fremme deres seksuelle og reproduktive helse og rettigheter. Handlingsplanens bakteppe er de universelle bærekraftsmålene, utarbeidet for å øke jenters og kvinners handlingsrom, selvbestemmelse og makt⁵².

De tematiske satsingsområdene konkretiserer det brede spekteret av utfordringer kvinner står overfor. Selv om det anerkjennes i samtlige kapitler at mangelfull innsats kan ha dødelige konsekvenser for kvinner og jenter, er det kun kapittelet om avskaffelse av vold og skadelige skikker som berører begrepet femisid, innunder problemet partnerdrap.

Strategien mot skadelige skikker (2019-2023) viser hvordan norske myndigheter vil være en pådriver i arbeidet for å avskaffe skadelige skikker innen 2030⁵³. Strategien belyser sammenhenger og likheter mellom kjønnslemlestelse, barneekteskap og preferanse for sønner. I strategien blir barneekteskap definert som et seksuelt overgrep. Strategien anerkjenner også at jenter i barneekteskap har større sannsynlighet for å bli utsatt for vold i nære relasjoner. Preferanse for sønner knyttes opp mot den lave verdien jenter og kvinner tilskrives i enkelte land. Strategien anerkjenner at preferanse for sønner i sin verste konsekvens innebærer drap av jenter og knytter det direkte opp mot «gendercide» - definert som en villet utryddelse av personer av ett bestemt kjønn. «Femicide» nevnes også i denne sammenhengen, knyttet opp mot partnerdrap. Den trekker også linjer mellom vold og misbruk før kvinner blir utsatt for drap.

46) <https://www.justice.gov.za/vg/femicide/index.html>

47) <https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/femicidewatch.aspx>

48) <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/SR/Femicide/2020/States/submission-norway.pdf>

49) <https://www.wikigender.org/wiki/convention-of-belem-do-para/>

50) http://ella.practicalaction.org/wp-content/uploads/files/143001_GOV_GenVio_GUIDE.pdf

51) <https://www.oas.org/es/mesecvi/docs/declaracionfemicidio-en.pdf>

52) https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/fn/kvinner_handlingsplan.pdf

53) https://www.regjeringen.no/contentassets/fc55501761024732bc7b13d82346e313/skadelige_skikker.pdf

Handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet 2019-2022 omtaler også skadelige skikker. Seksualisert og kjønnsbasert vold øker ofte allerede før konflikter oppstår og vedvarer etter at annen vold har opphørt. Denne typen overgrep rammer særlig kvinner og jenter, og blir ofte oversett, bortforklart eller sett på som uunngåelige konsekvenser av krig og konflikt. Handlingsplanen handler derfor om å ivareta hele befolkningens sikkerhetsbehov, blant annet gjennom å styrke innsatsen mot seksualisert og kjønnsbasert vold og skadelige skikker i land berørt av væpnet konflikt⁵⁴. Den erkjenner også viktigheten av kjønnsrepresentasjon og kjønnsbalanse i fredsforhandlinger og fremmer dessuten hensynet til hele befolkningens prioriteringer og behov som den mest effektive måten å skape varig fred.

I takt med handlingsplanen, varslet norske myndigheter opptrapping i kampen mot seksualisert og kjønnsbasert vold i humanitære kriser. I 2019 var Norge vertskap for den internasjonale konferansen mot seksuell og kjønnsbasert vold i humanitære kriser. Foran over 90 deltakende land, erkjente Ine Eriksen Søreide den gang at seksuell og kjønnsbasert vold i humanitære kriser både hadde fått for lite politisk oppmerksomhet og blitt kritisk underfinansiert. I tillegg til å 'mobilisere til et globalt krafttak mot seksuell og kjønnsbasert vold', ble det fra norsk side også lovet en økning i støtte med én milliard fordelt over tre år fra 2019 til 2021⁵⁵.

Frihet fra vold (2021-2024) er regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner⁵⁶. I planen blir vold i nære relasjoner forstått som alvorlig kriminalitet og en av de største barrierene for å nå målet om likestilling. Planen sier videre at vold i nære relasjoner i sin ytterste konsekvens kan føre til tap av liv og viser til at rundt hvert fjerde drap i Norge er et partnerdrap. Planen sier videre at de fleste drapsofferne er kvinner. Planen erkjenner dessuten at faktorer som alder, etnisitet, funksjonsnedsettelse, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og seksuell påvirkning påvirker risiko. Den nevner også at dette er en betinget faktor i spekteret av ulike voldshandlinger offeret kan utsettes for. For å nå det nasjonale og internasjonale mål om frihet fra vold, vil Norge styrke det internasjonale samarbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. I dette arbeidet fremmes Istanbulkonvensjonen som et viktig verktøy.

Mange lovnader, men manglende innsats

I perioden 2021 til 2022 har Norge plass blant de aller viktigste statene i FNs Sikkerhetsråd⁵⁷. Dette representerer en unik mulighet til å sikre kvinners deltakelse og rettigheter og løfte frem utfordringer som følge av ujevne maktstrukturer. Som et fullverdig rådsmedlem kan norske myndigheter altså bruke eksisterende kompetanse på kvinner, fred og sikkerhet i alle saker på rådets dagsorden. Å arbeide for at kvinner blir hørt og at kvinner får være med utgjør én av hovedprioriteringene til Norge i perioden som rådsmedlem⁵⁸.

Gjennom internasjonale forpliktelser og handlingsplanene er det tydelig at forpliktelser og innsats for kvinners rettigheter er en viktig del av norsk identitetspolitikk nasjonalt og internasjonalt. Til tross for storstilt politisk satsing, har oppfølging og den fulle viljen til å realisere handlingsplanene i praksis på mange måter uteblitt. Dette tydeliggjøres i kuttet av økonomiske bevilgninger til likestillingsbudsjettet for 2020 og 2021. Til tross for at Norge økte støtten til UN Women, gis det mindre penger til UN Women enn til andre FN-organisasjoner. Dessuten har Norge satt som mål at 50 prosent av all bilateral bistand skal være øremerket arbeid for kvinners rettigheter og likestilling. I 2019 var dette på 34 prosent. Til sammenligning var 87 prosent av Sveriges bistandsmidler øremerket kvinners rettigheter og likestilling. Sammenligningen med Sverige kan også tyde på at målet om 50 prosent er for lite ambisiøst, da det viser at det er mulig å ha en høyere prosentandel enn det Norge har nå i et sammenlignbart land⁵⁹.

Det er kritikkverdigg i en tid der de sosiale konsekvensene av pandemien har medført nye utfordringer. Der hjemmekontor og mindre sosial omgang sørget for en drastisk økning av vold i nære relasjoner, har gjenåpningen avdekket nye utfordringer. Overgripere føler de har mistet kontrollen de hadde under nedstengingen og reagerer i større grad med ekstrem vold⁶⁰. Eksemplene er mange. Her hjemme så vel som i resten av verden. Det er derfor viktig å sette femisid på dagsorden og få det implementert i lovgivning. Dette vil ikke bare gjøre det enklere å gjenkjenne selve handlingene, men også sende et tydelig signal om at i likestillingslandet Norge er det på tide å få en endelig slutt på det utbredte kvinnehatet som ofte koster liv.

54) https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/dokumenter/planer/handlingsplan_kfs2019.pdf

55) https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/pm_innsats/id2646183/

56) <https://www.regjeringen.no/contentassets/2dda3b36640d4dfbbac11598a1dc792/209755-jd-frihetfravold-web.pdf>

57) <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-valgt-inn-i-fns-sikkerhetsrad/id2714507/>

58) <https://www.fn.no/norge-i-sikkerhetsraadet/inkludere-kvinner-i-fred-og-sikkerhetsarbeid>

59) <https://d3jkgv3571qm.cloudfront.net/1629379984/fokus-rapport-2021-teigen-fagerheim-2.pdf>

60) <https://www.vl.no/nyheter/2021/07/15/gjenapning-har-fort-til-mer-vold-mot-kvinner/>

